

Nereálnost jaderného odzbrojení

(k článku „Získají naléhavé výzvy bývalých politiků USA podporu?“)

Skutečnost, že jaderné zbraně nebyly použity déle než 60 let a v celé historii se tak stalo jen jednou, ještě neznamená, že nemají svůj význam. Právě naopak, stále slouží jako neefektivnější nástroj odstrašení.

Důvodů, proč se státy snaží mít jaderné zbraně, je více. K nejdůležitějším pohnutkám bezesporu patří posílení vlastní bezpečnosti (popřípadě i bezpečnosti svých spojenců) nejničivějším druhem zbraně a také touha získat mezinárodní prestiž a respekt pro svou zemi. Anebo jednoduše proto, že tyto zbraně již vlastní (regionální) rival.

Státy s jadernými zbraněmi prostě musí být ostatními brány vážně a nelze je jen tak zahnat do kouta. Vlastnictví jaderných zbraní pomáhá odstrašit nebo porazit protivníka, který hrozí použitím nebo použije zbraně hromadného ničení. Jaderné zbraně také slouží jako silový nástroj k prosazení vlastních zájmů vůči jiným aktérům a nemusí přitom jít o bezpečnost národního území (viz vydírání Jižní Koreou). V neposlední řadě by se jaderné zbraně v krajním případě daly použít na bojišti proti nesmírně odolným cílům.

Kromě jaderných supervelmocí, USA a Ruska a ostatních stálých členů RB OSN, jsou zcela samostatnou (a v polemizovaném článku opomenutou) kategorií menší státy s jadernými zbraněmi, a zejména jejich chování a motivy. Ty jsou odlišné od motivů a celkem předvídatelného chování demokratických nebo velkých států.

V případě Izraele, Severní Koreje, Indie, Pákistánu a potenciálně Íránu jsou jaderné zbraně lákavé (a z jejich pohledu *nezbytné*) pro národní bezpečnost právě kvůli rivalitě se sousedními státy nebo se státy v regionu. Bylo by bláhové si myslet, že USA a Rusko nechají exkluzivitu vlastnictví nejmocnější zbraně právě těmto státům, jejichž holá existence může záviset na schopnosti zasadit první (a jediný) jaderný úder, a jejichž politika nemusí být určována jen racionálními argumenty, a může ohrožovat i ostatní části světa.

Právě nejasné záměry zejména severokorejského a íránského režimu přispěly k rozhodnutí USA bránit se před hrozbami balistických raket, schopných nést potenciálně i jaderné hlavice z těchto dvou zemí (kromě toho však existuje širší skupina „problémových států“, které jsou schopny nasadit vlastní raketové nosiče, středního nebo krátkého dosahu, s chemickými nebo biologickými hlavicemi).

Americký systém protiraketové obrany, jehož jedna větev funguje na západním pobřeží USA (Aljaška a Kalifornie), a druhá by mohla operovat v Polsku a České republice, má být odpovědí na vzrůstající nebezpečí, že v brzké budoucnosti mohou některé státy disponovat (nebo již disponují) relativně sofistikovanými raketami, schopnými zasáhnout Evropu a Severní Ameriku. Přitom počet těchto států se má zvyšovat.

Pomineme-li ryze technickou stránku celého projektu (kterou autor neovládá), pak z politického hlediska je americký zájem vybudovat radar a protistřely ve střední Evropě zcela v souladu s aktuálními strategickými dokumenty a analýzami (USA, NATO, EU), které označují možné použití zbraní hromadného ničení na nosičích spolu terorismem jako nejvážnější hrozbu

dneška a blízké budoucnosti. Američané se chovají pragmaticky a snaží se především o vlastní ochranu před možným útokem ze strany států, jejichž režimy jsou otevřeně antiamerické.

Když už USA nemohou zabránit vývoji jaderných zbraní a ostatních ZHN a jejich nosičů, je jen logické, že přemýšlejí o obranných opatřeních. Protiraketová obrana však není zaměřena proti jaderným raketám, ale proti širší plejádě střel, schopných nést jakékoli ZHN.

Jaderné odstrašení v dnešní době již nepůsobí tak silně jako dříve. Je to především z důvodu rostoucího významu jiných hrozeb, než jsou jaderné mocnosti nebo státy jaderně zbraně vlastnící. Možnost ozbrojeného konfliktu mezi státy je nižší než nebezpečí konfliktů s tzv. nestátními aktéry nebo mezi nimi.

Odstrašit jadernými zbraněmi nejrůznější povstalce, nacionalisty, teroristy nebo náboženské extrémisty, kteří se skrývají mezi obyvatelstvem a nezáleží jim na civilních obětech, již není tak jednoduché jako odstrašit konvenčního nepřitele nebo konkrétní stát. Na jaké cíle nestátního nepřitele v takovém případě zaútočit?

USA se neodhodlaly k použití (taktické) jaderné zbraně ani proti skrýším al-Ká'idy v hornatých a neosídlených oblastech Afghánistánu, i když podle mnohých měly po devastujících útocích z 11. 9. 2001 morální právo i na tak ničivý zásah. Stále ještě působila etická nepřipustnost jakéhokoli jaderného útoku. Bylo zachováno již několik desetiletí trvajících „jaderné tabu“, zabranující použití atomových zbraní. Nikdo totiž neví, jakou globální reakci by jejich nasazení vyvolalo. Historický precedent jaderné konfrontace (naštěstí) chybí.

V obecném povědomí obyvatelstva jsou jaderné zbraně a jejich vlastnictví vnímány negativně a pejorativně. Jsou považovány za něco špatného, nemorálního, anachronického, za nechtěný pozůstatek minulosti. Ani tato společenská stigmatizace však nemůže v reálném světě přebít bezpečnostní důvody, které vedou státy k jejich získání, odstrašování jimi nebo, v krajním případě, k jejich použití. Jedinou důvěryhodnou prevencí proti *užití* jaderných zbraní je nezavdat příčinu pro jejich nasazení, respektive přesvědčit dotyčný jaderný stát, že použití jaderných zbraní bude sebevražedné, nepřinese požadovaný výsledek, nebo důsledky výrazně převýší předpokládaný zisk.

Během studené války USA a SSSR pochopily, že jistota devastující jaderné odvety na první útok protivníka činí použití jaderných zbraní téměř nemožným. Tak to však vnímají jen racionální aktéři, jakými jsou např. státy s definovaným územím, obyvatelstvem a infrastrukturou, ale ne již substátní skupiny. Platí to také pouze tam, kde existuje spolehlivý rozhodovací mechanismus, kontrola, obsluha a technický stav jaderných zbraní. Neexistuje precedent, co by se dělo v případech vypjatých situací, nehod nebo ztráty kontroly nad jaderným arzenálem.

Přes 60 let tak vlastně jaderné zbraně slouží ne proti armádám a obyvatelstvu, ale k prosazování vlivu. Také teroristé – zejména ti, co chtějí přežít – by mohli potenciálně dospět ke zjištění, že *nepoužitím* jaderných zbraní, ale pouhou hrozbou jimi mohou držet v šachu celé státy.

Jaderné zbraně jsou jen částí plejády zbraní hromadného ničení (ZHN), vedle zbraní chemických, biologických a radiologických. I přesto, že nejaderné ZHN nemají takový ničivý účinek jako atom, stále mohou způsobit nesmírné lidské a materiální oběti. Navíc je jejich získání jednodušší. Jak jinak by se potom ty státy, které dodržují příslušné konvence o nepoužívání ostatních ZHN, měly bránit případnému útoku chemickými nebo biologickými zbraněmi?

Vlastnictví jaderných zbraní zůstává tou nejučinnější odstrašující hrozbou. Naštěstí nelze jaderné zbraně tak lehce ukrást a jejich výroba je náročná, i přes dosažitelnost technologic-

kých postupů. Nestátní subjekty mohou ukořistit nebo si vyrobit menší nejaderné „špinavé bomby“, které sice svým účinkem nezpůsobí zkázu celých států nebo velkých aglomerací, ale mohou způsobit velké ztráty na životech ať již při výbuchu samotném, nebo při následném zamoření.

Lidstvo s jadernými zbraněmi musí žít, protože nejdou „odvynalézt“. Budeme s nimi žít, dokud nepřijde nový druh ještě ničivějších zbraní. Jakákoli, byť krajně nepravděpodobná globální dohoda o úplné likvidaci jaderných zbraní by se stala rukojmím prvního podvodníka – státu, režimu, subjektu, který by je chtěl na úkor ostatních poctivých získat (zpět) pro sebe.

Také tento strach z nedodržení závazků může být pro některé současné jaderné státy relevantním důvodem, proč se nemohou zbavit svého jaderného arzenálu. Není totiž záruka, že by v budoucnu nemusely jaderným zbraním znovu – nyní již bez adekvátní protizbraně – čelit, bez ohledu na jakoukoli dohodu. Taková už je povaha lidského druhu – touha po moci, majetku a rozpínavosti. Případ pákistánského vědce A. Q. Khana, který umožnil, aby se jaderné *know-how* a komponenty dostaly do Libye, Severní Koreje a Íránu, názorně ilustruje, jak je obtížné kontrolovat šíření znalostí o jaderných technologiích.

Je daleko reálnější doufat, že státy vlastníci jaderné zbraně budou nadále dodržovat tabu pro jejich použití ve strachu před sebezničujícím odvetným útokem, nebo že alespoň některé státy budou nadále ctít morální důvody jejich nepoužití. Lze také doufat v postupné snižování počtů hlavic a v jejich lepší zabezpečení proti zneužití. V reálném světě lidí však nelze očekávat, že by se státy jednou získaného členství v exkluzivním „jaderném“ klubu dobrovolně vzdaly.

Literatura:

DAVIS, Malcolm R., COLIN S. Gray. Weapons of Mass Destruction (Excerpt). In *Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies*, edited by John Bayliss et al. Oxford: Oxford University Press, 2002. pp. 263–269.

SHELLING, Thomas C. The Nuclear Taboo. *The Wall Street Journal*, 24. října 2005, s. 14.

Mnozí experti na proliferaci jsou pesimisté a soudí, že počet nukleárních mocností se v brzké době možná až zdvojnásobí. Ve všech třech jmenovaných krizových regionech existují země, které mají k nukleární zbraní blízko, mají určité ambice v tomto směru nebo jsou z nich vážně podezírány. Vznik nové jaderné mocnosti by zřejmě rozpoutal závody v nukleárním zbrojení, jejichž výsledkem by bylo zvýšení řady rizik. Vzrostla by pravděpodobnost použití jaderných zbraní v lokálních konfliktech a pravděpodobnost, že jadernou zbraň získá některá teroristická skupina. Dnešní jaderné mocnosti by měly vynaložit veškeré úsilí na to, aby se „jaderný klub“ už dále nerozšiřoval. Devět členů je snad více než dost.

Lukáš Vising
Šíření jaderných zbraní na počátku 21. století
natoaktual.cz, 10. 3. 2008